

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

3-maxsus
son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/3 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdulkaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Sulaymanova Dildora Nazarovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Алимджанов Бахтиёр Абдихакимович</i> БАЙСТВО В РУССКОМ ТУРКЕСТАНЕ: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЕ ИНТЕРПРЕТАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ	9-14
<i>Мамасайдов Лutfillo Payzullo o'g'li</i> XALQ TA'LIMI SOHASIDAGI ISLOHOTLARNING YANGI BOSQICHI	15-19
<i>Aminov Hamidulloh Abdirahimovich</i> “TURKISTON ULAMOSI” ASARIDAGI TARIXCHI OLIMLAR	20-24
<i>Norboyev Sarvar Qahramon o'g'li</i> MADANIY MEROSNI MUHOFAZA QILISHDA YUNESKO KONVENSIYALARNING AHAMIYATI	25-28
<i>Mamarajabova Nilufar</i> ASTRONOMIYA VA MATEMATIKA SOHASIDA SAMARQANDLIK OLIMLARNING O'RNI (IX-XII ASRLAR)	29-33

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Кузубоев Бехзод Хамидович</i> ОЦЕНКА ДИНАМИЧЕСКОЙ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ЗЕЛЕННОЙ ЭНЕРГИЕЙ, ВЫБРОСАМИ CO2 И ЭКОНОМИЧЕСКИМ РОСТОМ НА ОСНОВЕ МОДЕЛИ TVP-VAR.....	34-40
--	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Toshboboyev Maksud Jalilovich</i> SUN'YIY VA TABIIY INTELLEKT DIALEKTIKASINING GLOBAL XAVFSIZLIK, MEHNAT BOZORI, TA'LIM VA MADANIYAT SOHALARIDA MOHIYATI	41-46
<i>Yorqulov Hakimbek Otaqulovich</i> MILLIY INTELLEKTUAL SALOHİYATNI RIVOJLANTIRISHDA QADRIYATLAR OMILI.....	47-52
<i>Xolnazarov Ismatillo Sohibovich</i> FAZL AL-HAQ XAYRABODIYNING “HADIYYAT AL-SA'IDIYYA” ASARIDA BORLIQ TA'LIMOTI VA UNING IJTIMOIIY-AXLOQIY AHAMIYATI.....	53-58
<i>Xaitov Lazizbek Azamatovich</i> ABU ABDULLOH MUHAMMAD IBN ALI HAKIM TERMIZIYNING “MA'RIFATUL ASROR” ASARIDA BILISH FALSAFASI VA GNOSEOLOGIK QARASHLAR TAHLILI	59-62
<i>Azimova Charos Azamatovna</i> FALSAFIY-DINIY G'OYALARNING YOSHLAR XULQ-ATVORIGA TA'SIRI	63-68
<i>Rajabov Alisher Shavkatovich</i> SA'DIDDIN HAMAVIYNING TAJALLI VA HIJOB HAQIDAGI QARASHLARINING “VAHDAT UL VUJUD” G'OYALARI BILAN BOG'LIQLIGI	69-73
<i>Boymurodov Ilxombek Xayitmurodovich</i> VIRTUAL JAMOALAR VA RAQAMLI IDENTIFIKATSIYALASH JARAYONLARINING FALSAFIY TAHLILI	74-78

<i>Yakubov Azimjon Akmalovich</i> ABU SA'D ABDULMALIK IBN MUHAMMAD AL-XARGUSHIY AN-NISHOPURIY TA'LIMOTIDA NAFS MASALASI.....	79-83
<i>Ashurova Mahbuba Axtamovna</i> MUZEYLAR FAOLIYATINI TADQIQ ETISHNING IJTIMOIIY-FALSAFIY HAMDA METODOLOGIK MASALALARI	84-88
<i>Mamadaliyev Husanboy Yigitali o'g'li</i> MAHALLA RIVOJLANISHINING YOSH AVLOD TARBIYASIDAGI ROLI.....	89-92

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Narzikulova Rayhona</i> HUMOUR AS COGNITIVE–PRAGMATIC SCRIPT OPPOSITION: AN INTEGRATIVE LINGUISTIC MODEL.....	93-98
<i>Hasanova Gulhida Abdulaziz qizi</i> O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA HARAKAT FE'LLAR MUAMMOSI	99-108
<i>Yakubova Nilufar Egamberganovna</i> ESKI O'ZBEK TILIDAGI AYRIM ARABCHA IZOFALI BIRIKMALARNING LEKSIKALIZATSIYASI	109-114
<i>Asqarova Zulayxo Yangiboyevna</i> XORAZM TARIXNAVISLIGIDA “TO'YNOMA” AN'ANASI: SHAKLLANISHI VA KOMPOZITSION TUZILISHI	115-120

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Shagilova Gulxatisha Koptleuovna</i> SOG'LIQNI SAQLASH TUSHUNCHASINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY MAZMUNI.....	121-125
<i>Komilov Lazizjon Zokirjon o'g'li</i> O'QOTAR QUROLNI QO'LLASH HUQUQIDA ZARARNI MINIMIZATSIYA QILISH BO'YICHA KOREYA AMALIYOTI.....	126-133
<i>Uzbekova Dilshoda Tulkinovna</i> DAVLAT XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISH — KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING SAMARALI VOSITASI SIFATIDA	134-137
<i>Suyunova Iroda</i> APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LAWMAKING AND PRIVATE LAW....	138-146
<i>Максудов Хушнур Хуршедович</i> ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА ЗА ИСПОЛНЕНИЕМ ЗАКОНОВ ОРГАНАМИ СЛЕДСТВИЯ В БОРЬБЕ С НЕЗАКОННЫМ ОБОРОТОМ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ.....	147-153
<i>Urinboyeva Muxlisa Ma'rufovna</i> SUN'IY INTELLEKT TUSHUNCHASI VA UNING HUQUQ TIZIMIDA QO'LLANILISHIGA OID NAZARIY YONDASHUVLAR.....	154-158
<i>Ochilov Aziz Ismatovich</i> MA'MURIY-HUQUQIY NIZO VA OMMAVIY-HUQUQIY NIZOLARNING O'ZARO NISBATINING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI	159-167

<i>Temirov Madrahim O'lmas o'g'li</i> BOJXONA SOHASIDA SODIR ETILGAN JINOYATLAR YUZASIDAN OLIB QO'YILGAN TOVAR MODDIY BOYLIKLARINING KEYINGI HUQUQIY MAQOMINI BELGILASHDAGI AYRIM MASALALAR VA ULARNING YECHIMLARI.....	168-171
<i>Mashrabov Madorbek</i> AVTOMOBIL YO'LLARINING OMMAVIY MULK SIFATIDA MA'MURIY-HUQUQIY TABIATI.....	172-177
<i>Abdugaffarov Davronbek Dilshod ugli</i> CHOICE OF LAW FOR INTERNATIONAL COMMERCIAL AGENCY AGREEMENTS: BALANCING PARTY AUTONOMY AND AGENT PROTECTION.....	178-183
<i>Kabilov Sardor Asrolovich, Mirzayev Faxritdin Ziyatovich</i> JINOIY JAVOBGARLIKDAN OZOD QILISH VA UNING IJTIMOIIY ZARURATI MASALALARI	184-189
<i>Эгамбердиев Ферузбек Аскаржон угли</i> ФОРМЫ СУДЕБНОГО КОНТРОЛЯ НА ДОСУДЕБНОЙ СТАДИИ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА.....	190-195
<i>Shermatova Gulruh Akmalovna</i> MAISHIY JINOYAT SODIR ETGAN SHAXSNING KRIMINOLOGIK TAVSIFI	196-201
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Qurbonova Dilafruz Toshturdiyevna</i> TEMURIY MALIKALAR MA'NAVIY MEROSI ASOSIDA TALABA-QIZLARNING AXLOQIY QADRIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING MAZMUNI VA MOHIYATI.....	202-205
<i>Tirkasheva Go'zal Baxramovna</i> XALQ OG'ZAKI IJODI – MILLIY VA UMUMMADANIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRUVCHI KOMPLEKS PEDAGOGIK MEKANIZM SIFATIDA	206-213
<i>Ismatov Dilmurod Elmurod o'g'li</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING AXBOROT-PEDAGOGIK KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI VA BOSQICHLARI	214-219
<i>Гулбоева Шохиста Исमत кизи</i> САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА КАК КЛЮЧЕВОЙ РЕСУРС ФОРМИРОВАНИЯ ИНЖЕНЕРНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ТЕХНИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ.....	220-224
<i>Qudratov Shahzod Nasim o'g'li</i> RAQAMLI TA'LIM EKOTIZIMINING MOHIYATI VA PEDAGOGIK IMKONIYATLARI.....	225-231
<i>Muhammadiyev Lochin G'ayratovich</i> OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA TARIX O'QITISHDA MULTIMEDIA VOSITALARINING SAMARADORLIGINI ANIQLASH	232-235
<i>Abraeva Rukhsora Shuhratovna</i> USING CORPUS-BASED TOOLS TO ENHANCE GRAMMAR INSTRUCTION FOR MULTILEVEL EXAM TAKERS.....	236-242
<i>Konisbaeva Amina Jenisbaevna</i> INGLIZ TILINI O'QITISHDA A2 DARAJADAGI O'QUVCHILARDA UCHRAYDIGAN TIL TO'SIQLARINING DIDAKTIK OMILLARI.....	243-248

Received: 01 March 2026
Accepted: 15 March 2026
Published: 31 March 2026

Article / Original Paper

THE INFLUENCE OF PHILOSOPHICAL AND RELIGIOUS CONCEPTS ON YOUTH BEHAVIOR

Azimova Charos Azamatovna

Tashkent University of Architecture and Civil Engineering Department of Uzbek and foreign languages senior teacher

Abstract. This article examines the impact of philosophical and religious concepts on youth behavior through theoretical and social analysis. The study explores the role of philosophical thinking and religious values in shaping young people's worldview and behavioral patterns. Particular attention is paid to both positive and negative interpretations of these ideas and their influence on social adaptation, moral stability, and civic responsibility. The findings emphasize the importance of a scientifically grounded approach to youth moral and spiritual development.

Keywords: youth, behavior, philosophical ideas, religious values, spirituality, worldview.

FALSAFIY-DINIY G'OYALARNING YOSHLAR XULQ-ATVORIGA TA'SIRI

Azimova Charos Azamatovna

Toshkent Arxitektura va Qurilish Universiteti, O'zbek va xorijiy tillar kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada falsafiy-diniy g'oyalarning yoshlar xulq-atvoriga ta'siri nazariy va ijtimoiy tahlil asosida o'rganilgan. Tadqiqotda yoshlar dunyoqarashi va xatti-harakatlarining shakllanishida falsafiy tafakkur hamda diniy qadriyatlarining o'rnini ochib beriladi. Shuningdek, ushbu g'oyalarning ijobiy va salbiy talqinlari, ularning ijtimoiy moslashuv, axloqiy barqarorlik va fuqarolik mas'uliyatiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari yoshlar bilan ishlash tizimini takomillashtirish va ma'naviy tarbiyada ilmiy yondashuvlarni kuchaytirish zaruratini asoslaydi.

Kalit so'zlar: yoshlar, xulq-atvor, falsafiy g'oyalar, diniy qadriyatlar, ma'naviyat, dunyoqarash.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6SI3Y2026N11>

Kirish. Globallashtirish jarayonlari, axborot makonining keskin kengayishi va ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi sharoitida yoshlar dunyoqarashi va xulq-atvorining shakllanishida falsafiy-diniy g'oyalarning roli tobora ortib bormoqda. Jamiyatning eng faol va ijtimoiy jihatdan sezgir qatlami hisoblangan yoshlar turli g'oyaviy ta'sirlarga nisbatan ochiq bo'lib, ularning ma'naviy-axloqiy qarashlari, qadriyatlar tizimi hamda ijtimoiy xulq-atvori bevosita ushbu g'oyalar bilan uzviy bog'liq holda shakllanadi. Shu nuqtai nazardan, falsafiy va diniy qarashlarning yoshlar ongiga ta'sir mexanizmlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy jamiyatda falsafiy-diniy g'oyalar bir tomondan yoshlarning ma'naviy kamoloti, axloqiy barqarorligi va ijtimoiy mas'uliyatini mustahkamlashga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan noto'g'ri talqin qilingan yoki radikal yo'nalishdagi qarashlar yoshlar xulq-atvorida salbiy og'ishlarga, ijtimoiy moslashuv muammolariga va destruktiv holatlarning yuzaga

kelishiga sabab bo'lishi mumkin. Ayniqsa, raqamli axborot muhitida diniy-falsafiy mazmundagi kontentning nazoratsiz tarqalishi yoshlar ongiga turli darajadagi ta'sir ko'rsatmoqda, bu esa mazkur masalani chuqur va tizimli o'rganishni talab etadi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, yoshlar xulq-atvoriga ta'sir ko'rsatuvchi falsafiy-diniy omillarni aniqlash, ularning ijtimoiy-axloqiy natijalarini baholash hamda ijobiy g'oyaviy ta'sirni kuchaytirish mexanizmlarini ishlab chiqish bugungi kunda muhim ilmiy va amaliy vazifalardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari yoshlar bilan ishlash tizimini takomillashtirish, ma'naviy-ma'rifiy siyosatni samarali tashkil etish va barqaror ijtimoiy muhitni shakllantirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Yoshlar xulq-atvorining shakllanishida ma'naviy omillar, xususan, falsafiy va diniy g'oyalarning o'rnini masalasi ijtimoiy-gumanitar fanlarda muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu masala O'zbekiston ilmiy maktabida, avvalo, ma'naviyat va axloqiy tarbiya kontekstida yoritilgan bo'lib, S. Otamuratov ma'naviyatni shaxs ijtimoiylashuvining markaziy omili sifatida talqin qiladi. Muallif ma'naviy qadriyatlar yoshlarning ijtimoiy xulq-atvorini tartibga soluvchi ichki mexanizm vazifasini bajarishini ta'kidlab, ularning ongli ravishda ijtimoiy mas'uliyatni his etishida muhim rol o'ynashini asoslaydi [1; 320-b]. Ushbu yondashuv falsafiy-diniy g'oyalarning yoshlar ongida ichki nazorat tizimini shakllantirishdagi ahamiyatini tushuntirishga xizmat qiladi.

I. Karimov tomonidan ilgari surilgan qarashlarda esa ma'naviyat jamiyat barqarorligi va yoshlar tarbiyasining strategik asosi sifatida talqin qilinadi. Muallif yuksak ma'naviyatni shaxsni turli salbiy g'oyaviy ta'sirlardan himoya qiluvchi ijtimoiy-mafkuraviy omil sifatida baholab, diniy va axloqiy qadriyatlarning uyg'unligini alohida ta'kidlaydi [2; 176-b]. Ushbu nuqtai nazar yoshlar xulq-atvorida g'oyaviy immunitet shakllanishini tushuntirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

G'arb sotsiologiyasida diniy g'oyalarning jamiyat va shaxs xulq-atvoriga ta'siri masalasi E. Dyurkgeym tadqiqotlarida chuqur tahlil qilingan. Faylasuf dinni individual e'tiqoddan ko'ra, ijtimoiy birdamlikni ta'minlovchi institut sifatida ko'rib, diniy marosimlar va ramzlar shaxs xulq-atvorini kollektiv me'yorlarga bo'ysundirishini asoslaydi [3; 475 p]. Ushbu yondashuv diniy g'oyalarning yoshlar xulq-atvorida ijtimoiy moslashuv va intizomni shakllantirishdagi rolini tushuntiradi.

M. Veber esa diniy e'tiqod va ijtimoiy xatti-harakatlar o'rtasidagi bog'liqlikni ma'nolar tizimi orqali izohlaydi. Uning fikricha, diniy g'oyalar shaxsning kundalik xulq-atvorini bevosita emas, balki dunyoqarash va ma'naviy motivlar orqali belgilaydi [4; 364 p]. Veberning yondashuvi falsafiy-diniy g'oyalarning yoshlar xulq-atvoriga bilvosita ta'sir mexanizmlarini ochib berishda muhim ahamiyatga ega.

P. Berger tomonidan ishlab chiqilgan "muqaddas soyabon" konsepsiyasi dinni shaxs va jamiyat hayotini ma'noli tizimga soluvchi omil sifatida talqin qiladi. Jamiyatshunos olim diniy g'oyalar inson xatti-harakatlariga barqarorlik bag'ishlashini, ijtimoiy tartibni legitimlashtirishini ta'kidlaydi [5; 240-p]. Ushbu yondashuv yoshlar xulq-atvorida diniy qadriyatlarning normativ rolini asoslash imkonini beradi.

Faylasuf va jamiyatshunos olim Yu. Habermas esa zamonaviy jamiyatda diniy g'oyalarning jamoat maydonidagi o'rnini qayta baholab, ularni sekulyar va diniy tafakkur o'rtasidagi muloqot vositasi sifatida ko'radi. Uning fikricha, diniy qarashlar tanqidiy muhokama orqali jamiyat rivojiga konstruktiv hissa qo'shishi mumkin [6; 1-25 p]. Bu yondashuv yoshlar

bilan ishlashda diniy g'oyalarni mutaassiblikdan xoli, dialogga ochiq shaklda talqin qilish zaruratini ko'rsatadi.

A.Giddens shaxs identifikatsiyasi jarayonida zamonaviylikning ta'sirini tahlil qilib, yoshlar o'z "men"ini shakllantirishda an'anaviy diniy va falsafiy qarashlarni qayta talqin qilishini ta'kidlaydi [7; 256 p]. Ushbu yondashuv yoshlar xulq-atvoridagi o'zgaruvchanlik va g'oyaviy tanlovlarning murakkabligini tushuntiradi.

Kanadalik faylasuf Charlz Teylor zamonaviy dunyoda sekulyarlashuv jarayonini chuqur tahlil qilib, diniy g'oyalar jamiyatdan yo'qolmaganini, balki yangi shakllarda namoyon bo'layotganini asoslaydi [8; 896 p]. Bu holat yoshlar xulq-atvorida diniy g'oyalarning yashirin yoki individual shakllarda saqlanib qolishini izohlashga yordam beradi.

Mazkur tadqiqotda falsafiy-diniy g'oyalarning yoshlar xulq-atvoriga ta'sirini aniqlash maqsadida sifat va miqdoriy tadqiqot usullari uyg'un holda qo'llanildi. Ma'lumotlar birlamchi va ikkilamchi manbalar asosida shakllantirildi. Birlamchi ma'lumotlar yoshlar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomalar, yarim tuzilgan intervyular hamda fokus-guruh muhokamalari orqali olindi. So'rovnomalar yordamida yoshlarning diniy-falsafiy qarashlari, axloqiy yo'nalishlari va xulq-atvoridagi asosiy tendensiyalar aniqlashtirildi. Intervyular esa g'oyalarning shaxsiy qarorlar va ijtimoiy xatti-harakatlarga ta'sir mexanizmlarini chuqurroq yoritishga xizmat qildi. Ikkilamchi ma'lumotlar ilmiy maqolalar, monografiyalar, rasmiy statistik hisobotlar va normativ-huquqiy hujjatlar tahlili asosida yig'ildi. Olingan ma'lumotlar mantiqiy tahlil, taqqoslash, guruhlash hamda kontent-tahlil usullari orqali qayta ishlanib, sabab-oqibat bog'liqliklarini aniqlashga qaratildi. Natijalar umumlashtirish va tizimlashtirish orqali ilmiy xulosalar shakllantirish imkonini berdi.

Muhokama. Zamonaviy jamiyatda yoshlar xulq-atvorining shakllanishi murakkab va ko'p omilli jarayon bo'lib, unda ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar, madaniy muhit, ta'lim tizimi bilan bir qatorda falsafiy-diniy g'oyalar muhim o'rin egallaydi. Ayniqsa, globallashtirish va raqamli axborot makoni sharoitida yoshlar turli g'oyaviy oqimlar, qarashlar va talqinlar bilan bevosita to'qnash kelmoqda. Bu holat ularning dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi va kundalik xulq-atvorida sezilarli o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda.

Falsafiy g'oyalar yoshlar ongida hayot mazmuni, shaxsiy mas'uliyat, erkinlik va ijtimoiy adolat kabi tushunchalarni shakllantiradi. Ratsional fikrlash, tanqidiy yondashuv va mantiqiy xulosa chiqarish qobiliyatlari aynan falsafiy tafakkur orqali rivojlanadi. Ushbu jihatlar yoshlarning ijtimoiy xatti-harakatlarida mustaqil qaror qabul qilish, muammolarga ongli yondashish va ijtimoiy me'yorlarga mas'uliyat bilan munosabatda bo'lishini ta'minlaydi. Falsafiy qarashlarga ega bo'lgan yoshlar, odatda, o'z xatti-harakatlarining oqibatlarini chuqurroq anglaydi va ijtimoiy muvozanatni saqlashga intiladi.

Diniy g'oyalar esa yoshlar xulq-atvorida axloqiy me'yorlar, ijtimoiy mas'uliyat va ma'naviy barqarorlikni shakllantiruvchi kuchli omil sifatida namoyon bo'ladi. Din orqali ezgulik va yovuzlik, halol va harom, adolat va mas'uliyat kabi tushunchalar yoshlar ongiga singdiriladi. Ushbu qadriyatlar kundalik xatti-harakatlarda o'z aksini topib, shaxsning jamiyatdagi o'rnini belgilashda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, diniy qadriyatlarni to'g'ri va muvozanatli qabul qilgan yoshlar orasida tajovuzkorlik, huquqbuzarlik va ijtimoiy befarqlik holatlari nisbatan kam uchraydi.

Biroq falsafiy-diniy g'oyalarning yoshlar xulq-atvoriga ta'siri har doim ham bir xil ijobiy natijalarni bermaydi. Muammo asosan ushbu g'oyalarning talqin qilinishi va yetkazilish shakli

bilan bog'liq. Agar diniy yoki falsafiy g'oyalar biryoqlama, kontekstdan uzilgan yoki mutaassiblik ruhida targ'ib qilinsa, bu yoshlar xulq-atvorida keskinlik, bag'rikenglikning pasayishi va ijtimoiy moslashuv muammolariga olib kelishi mumkin. Ayniqsa, yoshlarning hali to'liq shakllanmagan dunyoqarashi bunday noto'g'ri talqinlarga nisbatan sezgir bo'ladi (1-jadval).

1-jadval. Falsafiy-diniy g'oyalarning yoshlar xulq-atvoriga ta'sir yo'nalishlari¹

Ta'sir omili	Asosiy mazmuni	Yoshlar xulq-atvorida namoyon bo'lish shakllari
Falsafiy tafakkur	Hayot mazmuni, erkinlik, mas'uliyat, tanqidiy fikrlash	Mustaqil qaror qabul qilish, ijtimoiy faollik, muammolarga ongli yondashuv
Diniy qadriyatlar	Axloqiy me'yorlar, halollik, adolat, ma'naviy poklik	O'zini nazorat qilish, mas'uliyatli xatti-harakat, ijtimoiy intizom
G'oyaviy talqin shakli	Ilmiy yoki biryoqlama talqin	Bag'rikenglik yoki keskinlik, moslashuvchanlik yoki rad etish
Axborot muhiti	Raqamli platformalar va ijtimoiy tarmoqlar	G'oyaviy ta'sirga berilish yoki tanqidiy munosabat
Ijtimoiy muhit	Oila, ta'lim, jamoatchilik	Barqaror xulq-atvor yoki ma'naviy bo'shliq

Raqamli axborot muhitining kengayishi ushbu jarayonni yanada murakkablashtirmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, video platformalar va turli onlayn forumlar orqali falsafiy-diniy mazmundagi kontent tez va nazoratsiz tarqalmoqda. Bu esa yoshlarning ishonchli manbalar bilan shubhali yoki manipulyativ axborotni farqlashini qiyinlashtiradi. Natijada ayrim yoshlar ekstremistik yoki radikal qarashlarga moyillik ko'rsatishi, bu esa ularning xulq-atvorida keskin o'zgarishlarga sabab bo'lishi mumkin. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, axborotni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalariga ega bo'lmagan yoshlar g'oyaviy ta'sirlarga tezroq beriladi.

Ijtimoiy muhit ham falsafiy-diniy g'oyalarning yoshlar xulq-atvoriga ta'sirini kuchaytiruvchi yoki susaytiruvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Oila, ta'lim muassasalari va jamoatchilik institutlari tomonidan beriladigan tarbiya mazmuni bu jarayonda muhim ahamiyatga ega. Agar yoshlar oilada va ta'lim tizimida sog'lom, muvozanatli falsafiy-diniy bilimlarga ega bo'lsa, ular turli g'oyaviy ta'sirlarga nisbatan barqarorroq bo'ladi. Aksincha, ma'naviy bo'shliq mavjud bo'lgan muhitda yoshlar o'ziga tezroq alternativ g'oyaviy manbalarni izlaydi.

Natijalar. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, falsafiy-diniy g'oyalarning yoshlar xulq-atvoriga ijobiy ta'siri ularning ilmiy asoslangan, tolerant va insonparvarlik tamoyillariga mos holda yetkazilishiga bog'liq. Bunday yondashuv yoshlarning ijtimoiy faolligini oshiradi, fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlaydi va jamiyatda barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, g'oyaviy tarbiya jarayonida yoshlarning individual psixologik xususiyatlari va ijtimoiy tajribasi ham hisobga olinishi zarur.

Falsafiy-diniy g'oyalar yoshlarning xulq-atvorida ichki nazorat mexanizmlarini shakllantiruvchi omil sifatida ham namoyon bo'ladi. Ya'ni shaxs tashqi nazoratdan ko'ra, ichki e'tiqod va axloqiy mezonlar asosida o'z xatti-harakatlarini tartibga sola boshlaydi. Bu holat

¹ Muallif ishlanmasi

jamiyatda huquqiy va axloqiy madaniyatning yuksalishiga olib keladi. Ayniqsa, mas'uliyat, halollik va ijtimoiy birdamlik kabi qadriyatlar yoshlar orasida mustahkamlanadi.

Shu bilan birga, tadqiqot jarayonida aniqlangan muhim jihatlardan biri shundaki, falsafiy-diniy g'oyalar yoshlar xulq-atvoriga bevosita emas, balki bilvosita, ya'ni qadriyatlar tizimi orqali ta'sir ko'rsatadi. Avvalo dunyoqarash shakllanadi, undan keyin esa xulq-atvor namoyon bo'ladi. Demak, g'oyaviy tarbiya uzoq muddatli va tizimli jarayon bo'lib, tezkor natijalarni emas, balki barqaror ijtimoiy o'zgarishlarni ko'zda tutadi.

Umuman olganda, o'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, falsafiy-diniy g'oyalar yoshlar xulq-atvorining shakllanishida kuchli va ko'p qirrali ta'sirga ega. Ushbu ta'sirning ijobiy yoki salbiy yo'nalishda namoyon bo'lishi g'oyaviy manbalarning sifati, talqin uslubi, ijtimoiy muhit va yoshlarning tanqidiy fikrlash darajasiga bevosita bog'liqdir. Shu sababli, yoshlar bilan ishlash tizimida falsafiy-diniy g'oyalarni ilmiy, muvozanatli va ma'naviy barkamollikni ko'zlagan holda targ'ib qilish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Xulosa. O'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, falsafiy-diniy g'oyalar yoshlar xulq-atvoriga tashqi bosim yoki tayyor axloqiy qoidalar orqali emas, balki ularning ichki dunyosi, ma'naviy tanlovi va hayotiy pozitsiyasi orqali ta'sir ko'rsatadi. Yoshlar bu jarayonda passiv qabul qiluvchi emas, balki g'oyalarni qayta anglaydigan, ularni shaxsiy tajribasi bilan solishtiradigan va ijtimoiy muhitga moslashtiradigan faol subyekt sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli, falsafiy va diniy qarashlar yoshlar ongida uyg'unlashgandagina mas'uliyat, bag'rikenglik va ijtimoiy barqarorlikka xizmat qiluvchi xulq-atvor modeli shakllanadi.

Tadqiqot natijalari asosida sohani rivojlantirish uchun bir qator muhim yo'nalishlar aniqlanadi. Birinchidan, ta'lim tizimida falsafiy-diniy masalalarni abstrakt tushunchalar darajasida emas, balki yoshlar duch kelayotgan real ijtimoiy, axloqiy va shaxsiy muammolar bilan bog'lab yoritish zarur. Ikkinchidan, tarbiyaviy jarayonda tayyor xulosalar berishdan ko'ra, savol qo'yish, munozara va tahlilga asoslangan yondashuvlarni kengaytirish yoshlarning mustaqil fikrlash salohiyatini oshiradi. Uchinchidan, raqamli axborot makonida tarqalayotgan falsafiy-diniy kontentni tanqidiy baholash ko'nikmalarini shakllantirish yoshlarning g'oyaviy barqarorligini mustahkamlaydi. To'rtinchidan, oila va jamoatchilik institutlari faoliyatida ochiq muloqot va ishonchga asoslangan tarbiyaviy muhitni kuchaytirish yoshlarning ma'naviy ehtiyojlarini sog'lom yo'naltirish imkonini beradi.

Umuman olganda, falsafiy-diniy g'oyalarni ilmiy asoslangan, zamonaviy va dialogga ochiq shaklda yoshlar tarbiyasiga integratsiya qilish nafaqat individual xulq-atvorni, balki jamiyatning umumiy ma'naviy barqarorligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. S.Otamuratov. Ma'naviyat asoslari. Darslik. – T.: O'zbekiston, 2018. – 320 b.
2. I.Karimov. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – T.: Ma'naviyat, 2008. –176 b.
3. E.Durkheim. The Elementary Forms of Religious Life. – New York: Free Press, 1995. – 475 p.
4. M.Weber. The Sociology of Religion. – Boston: Beacon Press, 1993. – 364 p.
5. P.Berger. The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion. – New York: Anchor Books, 1990. – 240 p.
6. J.Habermas. Religion in the Public Sphere. – European Journal of Philosophy. – Oxford: Wiley, 2006. – Vol.14, No.1. – P.1–25.
7. A.Giddens. Modernity and Self-Identity. – Stanford: Stanford University Press, 1991. – 256 p.

8. C.Taylor. A Secular Age. – Cambridge: Harvard University Press, 2007. – 896 p.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/3 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).